

УДК 595.768
ББК 28.6 Б 72

Андрій Бобиляк

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОШИРЕННЯ СТОВБУРОВИХ ДЕРЕВООГРИЗУЧИХ ШКІДНИКІВ У ПРАЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМАХ ЗАПОВІДНОГО УРОЧИЩА “МШАНА” (ГІРСЬКИЙ МАСИВ ГОРГАНИ)

Проводились дослідження поширення деревогризучих шкідників у пралісових екосистемах заповідного урочища “Мшана”. Збори серпня 2006 року показали наявність 8-ми видів шкідників із родини *Cerambycidae* (*Coleoptera*, *Insecta*). Виявлені види є помірними шкідниками й не являють серйозної загрози для екосистем. Небезпечних шкідників, що серйозно ушкоджують деревину живих хвойних дерев (наприклад вусачів із роду *Monochatus*), не виявлено. Це є свідченням стабільності і збалансованості досліджуваних пралісових екосистем.

Ключові слова: *Cerambycidae*, *Coleoptera*, *Insecta*.

Вступ

Стовбурові шкідники утворюють велику екологічну групу комах, що живляться тканинами стовбурів дерев. До них належать комахи переважно з ряду *Coleoptera* – з родин *Cerambycidae*, *Ipidae*, *Curculionidae*, *Buprestidae* та деяких інших, а також із ряду *Hymenoptera* – з родини *Siricidae* і з ряду *Lepidoptera* – з родин *Aegeriidae* та *Cossidae*. У нормальній неповищеній лісовій екосистемі стовбурові шкідники виконують важливу роль, переробляючи кору й деревину, всихаючи у процесі природного опадання дерев і прискорюючи тим самим повернення у ґрунт необхідних мінеральних речовин. Крім того, деякі комахи-ксилофаги займають важливе місце в харчових ланцюгах лісових екосистем, являючись поживою для численних хижих комах, птахів і ссавців. Але в умовах порушення екологічної рівноваги деякі види комах-ксилофагів перетворюються у небезпечних шкідників лісу, здатних давати спалахи масового розмноження, заселяти, призводячи до загибелі, цілком життєздатні дерева й викликати повне руйнування деревостану.

За ступенем шкідливості стовбурові деревогризучі шкідники діляться на такі групи:

Ф – фізіологічно небезпечні, здатні нападати на ослаблені живі дерева, прискорюючи процес їх відмирання й перешкоджаючи їх відновленню.

Г – технічно небезпечні, що заселяють незворотно ослаблені або мертві дерева, прокладають свої ходи в товщі деревини, знижуючи її ділові якості й заражаючи дереворуйнуючими грибами.

Ф/Г – види, що здатні нападати на живі дерева і приносити їм технічну шкоду.

Перші відомості про деревогризучих шкідників Прикарпаття та району локалізації урочища “Мшана” зокрема (гірські хребти Західних Горган – Молода, Яйко-Ілемське, Аршиця) знаходимо у працях М.Новицького

(M.Nowicki) та М.Ломницького (M.Lomnicki) [12; 13; 14], де наводиться список колеоітерофауни вищезгаданої території. Останні дослідження деревогризучих шкідників у Карпатах і у хвойних лісах Прикарпаття здійснював І.К.Загайкевич у 50-80-х роках минулого століття [2; 3; 4; 5; 6]. Проте систематичні дослідження деревогризучих шкідників у пралісових екосистемах урочища "Мшана" не проводились.

Робота з дослідження стовбурових деревогризучих шкідників у лісах Карпат проводиться у Прикарпатському національному університеті з 2000 року. У 2006 році розпочалась програма дослідження біорізноманітності пралісових екосистем Карпат. Пралісів майже не збереглося у Європі, острівці пралісів Українських Карпат збереглись поодинокі на деяких територіях, що охороняються й потребують усебічного дослідження як сталонні екосистеми, найменш ушкоджені людиною.

Матеріали й методи

Збори проводилися на території пралісової екосистеми заповідного урочища "Мшана". Урочище являє собою реліктове висяче сфагнове болото, що утворилося ще в льодовиковий період, оточене ялицево-ялиновим пралісом. Збір комах проводився в основному на квітах *Daucus carota*, а також на свіжоушкоджених деревах з 8 по 14 серпня 2006 року на висоті 745 м н.р.м. Визначення комах проводили як описано в [1]. Рівень домінування виду оцінювали за такими класами: до видів судомінантів віднесено ті, відсоток яких на пробній площі становив > 10,0% (ED), до домінантів – 5-10% (D), субдомінантів – 1-5% (SD), рецедентів – 0,5-1% (R) і субрецедентів – < 0,5% (SR). У роботі використані збори А.І.Сіренка та В.Ю.Ілпарика.

Результати й обговорення

У результаті проведених досліджень на території заповідного урочища "Мшана" виявлено 7 видів деревогризучих стовбурових шкідників – усі вони належать до підродини *Lepturinae* (*Cerambycidae*, *Coleoptera*, *Insecta*). Перелік видів і відносні частоти зустрічі подані в таблиці 1 та на рисунку 1.

Таблиця 1. Відносні частоти зустрічі деревогризучих шкідників, виявлених у серпні 2006 року в заповідному урочищі "Мшана".

№ з/п	Вид	Відносна частота зустрічі	Категорія шкідливості	Трофічна група	Рівень домінування
Триба <i>Rhagiini</i>					
1	<i>Pachyta quadrimaculata</i> Linnaeus, 1758	0,043	T	O-X	SD
Триба <i>Lepturini</i>					
2	<i>Lepturobosca virens</i> Linnaeus, 1758	0,217	T	O-X	ED

3	<i>Leptura quadrifasciata</i> Linnaeus, 1758	0,087	T	O-X	D
4	<i>Leptura maculata</i> Poda, 1761	0,043	T	O-X	SD
5	<i>Corymbia rubra</i> Linnaeus, 1758	0,348	T	O-X	ED
6	<i>Anastrangalia dubia</i> Scopoli, 1763	0,130	T	O-X	ED
7	<i>Pachytodes cerambyciformis</i> Schrank, 1781	0,043	T	П-Ш	SD
8	<i>Gaurotes virginea</i> Linnaeus, 1758	0,087	T	O-X	D

Примітка: O-X – олігофаги хвойних дерев; П-Ш – поліфаги широколистяних дерев.

Виявлені нами види досліджуваної території є помірними шкідниками й не являють собою серйозної загрози для екосистем. Небезпечних шкідників, які б серйозно ушкоджували деревину, не виявлено. Усі виявлені види за сучасною класифікацією відносять до триби *Lepturini*, підродини *Lepturinae*.

Підродина *Lepturinae* нараховує близько 1000 видів (приблизно 130 родів). Личинки переважно олігофаги або поліфаги деревних порід (наприклад *Rhagium mordax*, *Acmeops collaris*, *Strangalia maculata*, *Leptura maculicornis* та ін.).

Майже всі виявлені види (за винятком *Pachytodes cerambyciformis* Schrank, 1781) є олігофагами хвойних дерев. Найвищою відносною частотою зустрічності в досліджуваній екосистемі в серпні 2006 року характеризувався вид *Corymbia rubra* Linnaeus, 1758.

Висновки

1. У заповідному урочищі “Мшана” в серпні 2006 року нами було виявлено 8 видів деревогризучих шкідників. Усі виявлені види характерні для хвойних лісів Українських Карпат.

2. Склад екологічних груп стовбурових шкідників на основних лісоутворюючих породах, у цілому, характерний для бореальних європейських лісів.

3. Незважаючи на наявність свіжих вирубок у районі урочища, де, як правило, концентруються найбільш небезпечні фізіологічні й технічні шкідники, в досліджуваному урочищі не виявлено небезпечних деревогризучих шкідників лісового господарства, що свідчить про стабільність цієї пралісової екосистеми.

Подяки

Автор висловлює щирі подяки науковому керівникові кандидату біологічних наук, доценту кафедри біології та екології А.Г.Сіренку за організацію збору матеріалу й цінні поради.

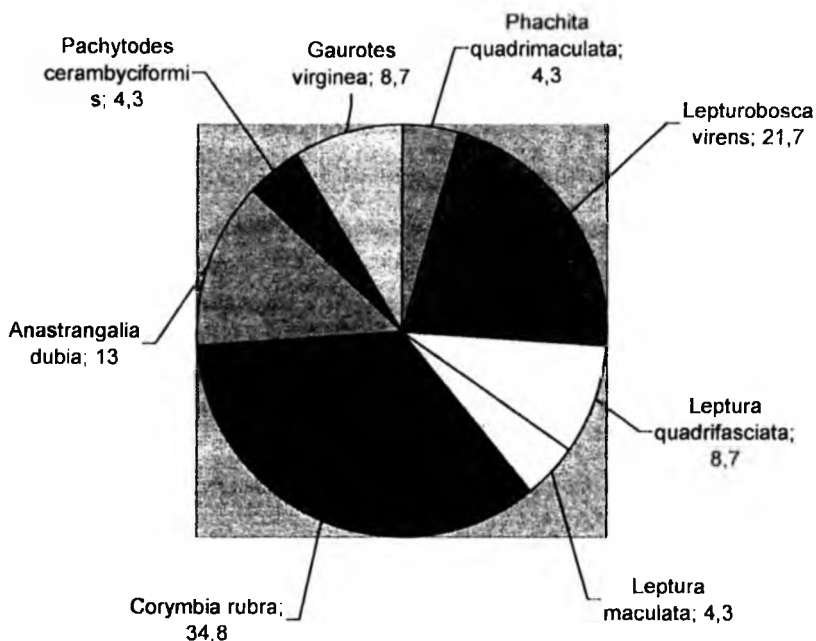

Рис. 1. Відносні частоти зустрічі різних видів деревогризучих шкідників, виявлені в серпні 2006 року в урочищі "Мшана".

- 1 Бей-Биенко Г.Я. Определитель насекомых европейской части СССР. – Т. 2. – М.-Л.: Наука, 1965. – 668 с.
- 2 Загайкевич І.К. До вивчення кормових зв'язків шкідливих лісових комах // Наукові записки Наукового природознавчого музею АН УРСР. – 1957. – № 7. – С. 78-83.
- 3 Загайкевич І.К. Комахи-шкідники деревних і чагарникових порід західних областей України. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 132 с.
- 4 Загайкевич І.К. До вивчення вусачів (Cerambycidae) Станіславської обл. // Проблеми ентомології на Україні. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – С. 45-47.
- 5 Загайкевич І.К. Матеріали до вивчення жуків-вусачів (Cerambycidae) України // Проблеми ентомології на Україні. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – № 9. – С. 52-60.
- 6 Загайкевич І.К. Семейство усачей-Cerambycidae // Вредители сельскохозяйственных культур и лесных насаждений. – К.: Урожай, 1974. – Т. 2. – С. 24-49.
- 7 Катаев О.А., Мозолевская Е.Г. Экология стволовых вредителей. (Очаги, их развитие, обоснование мер борьбы). – Л., 1981. – 86 с.
- 8 Плавильщиков Н.Н. Жуки-дровосеки – вредители древесины. – М., Л.: Гослестехиздат, 1932. – 200 с.

9. Плавильников П.П. Жуки-дровосеки. Ч.1 // Фауна СССР. Насекомые жесткокрылые. – Т.21. – Вып.1 – М., Л.: Изд-во АП СССР, 1936. – 612 с.
10. Плавильников П.П. Жуки-дровосеки. Ч.2 // Фауна СССР. Насекомые жесткокрылые. – Т.22. – Вып.1 – М., Л.: Изд-во АП СССР, 1940 – 785 с.
11. Плавильников П.П. Семейство Cerambycidae – дровосеки, усачи // Вредители леса. – М.: Изд-во АП СССР, 1955. – Ч.2. – С. 493–546.
12. Lomnicki M. Catalogus Coleopterorum Haliciae. – Custodius Musaci Dzieduszyckiani, 1884. – S. 24–25.
13. Nowicki M. Coleopterologisches uber Ostgalizien. Program d. Obergymnaziums in Sambir. – Wien, 1858. – 24 p.
14. Novicki M. Beitrage zur Insectenfauna Galiziens. – Krakau: Jagellonische Universitats-Buchdruckerei, 1873. – S. 29–39.

Was research the spreading of vermin of wood in virgin forest ecosystems of reservation "Mshana". The research in 2006 showed the presence of 8 species from family Cerambycidae (Coleoptera, Insecta). The discovery species are moderate vermin and not appear the serious threat for ecosystems. The dangerous vermin what seriously damage of wood the live needles tree (for example from genus Monochamus) not discovery. This is evidence the stability and balance of researching virgin forest ecosystems.

Key words: Cerambycidae, Coleoptera, Insecta.